

Peygambersiz Hayat Anlamsız Olurdu -XII-

Ali Mermer · 25.05.2020 · Kainat ve İnsan

Elçiden Yapılan Nakiller Nasıl Değerlendirilmelidir?

Elçinin temel görevi Yaratıcının konuşmasını insanlara iletmek ve Onun gözetim, denetim ve eğitimi altında vahyi hayatın her alanına yansıtarak “örnek uygulamalar” sergilemektir. Bu uygulamaların inanç ve inancın gereği olarak Yaratıcıya ibadet niteliği taşıyanların tamamı evrenseldir. Diğerleri de, elçilerin kendi zamanlarında ve coğrafyalarında uyguladıkları ve kendilerinden sonra gelen nesiller tarafından, onların da kendi zaman ve coğrafyalarına göre düzenlenmeleri beklenen evrensel prensipler içerir.

Bugün itibariyle Elçi hayatta olmadığına göre ondan bana intikal eden iki kaynak var: Yaratıcının konuşması olan vahiy ve vahyin onun tarafından hayata aksettirilen uygulama örnekleri. Bunlardan ilkinin evrenselliğini konuşmuştuk. İkincisiyle ilgili olarak ise konuşulması gerek boyutlar bulunuyor.

O halde şu iki soruyu gündemimize almamız gerekiyor: a) Elçiden gelen nakillerde farklılıklar nereden kaynaklanıyor, b) Bu nakiller benim için ne ifade ediyor? Başka bir ifadeyle bu nakillerde evrenselliği bulabilir miyim, bulmalı mıyım, nasıl bulabilirim? İkinci sorunun cevabını sonraki yazılara bırakarak burada ilk sorunun cevabına yoğunlaşabiliriz.

Konumuz nakil yapan insanlardır. İnsanlar yanılırlar. İnsan tercihleri her zaman mükemmel değildir. Her insanın niyeti kendisine hastır. Her insanın kapasitesi farklı gelişir. İnsanların hür iradeleri

vardır. Hiçbir insan bir olayın tüm yönlerini birden göremez. İnsan zaman içinde bilgisini artırarak, deneyimlerinin birikimi ile algılama kapasitesini artırabilir, niyetini değiştirebilir.

Nakilleri yapanlar insan olduğu için önce yaratık insan olmanın gerektirdiği özellikleri göz önünde bulundurmanız gerekir. Konumuz nakil yapan insanlardır. İnsanlar yanılırlar. İnsan tercihleri her zaman mükemmel değildir. Her insanın niyeti kendisine hastır. Her insanın kapasitesi farklı gelişir. İnsanların hür iradeleri vardır. Hiçbir insan bir olayın tüm yönlerini birden göremez. İnsan zaman içinde bilgisini artırarak, deneyimlerinin birikimi ile algılama kapasitesini artırabilir, niyetini değiştirebilir. Daha önceki öğrendiklerini zaman içinde tekrar gözden geçirerek tekrar bir değerlendirmeye tabi kılabilir ve görüşlerini değiştirebilir. Kişisel hayat şartlarının değişmesi, çevre değişikliği, ekonomik, sosyal statülerin değişmesi, politik yapılanmalardaki değişiklikler insanların deneyim alanlarını etkiler ve insanlar daha önce aldıkları kararları tekrar gözden geçirip değiştirebilir veya pekiştirebilirler.

En önemli noktalardan birisi de, maharet ve sadakat ayırımının çok dikkatli bir şekilde yapılması gereğidir.

Bunlar gibi birçok unsur dikkate alınarak insanların yaptığı nakiller bir değerlendirilmeye tabi kılınmalıdır. Bir insanın Elçiye sadakati ayrı bir konudur, fakat Elçinin söz ve davranışlarını değerlendirmesi için gerekli mahareti ayrı bir konudur. Elçiden söz olarak yapılan nakillerin çoğunun daha uzun bir konuşma içerisinden seçme ve seçilmiş parçalar olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Elçinin davranışlarından yapılan nakillerin de o davranışa şahit olan kişinin ancak o davranışın kendisine görünen kısmı ve yönünü içermek zorunda olduğu unutulmamalıdır. Nakilcinin kişisel ilgi alanı ve hassasiyetini de göz önünde bulundurmak gerekir. Belli bir davranışın geri planındaki etkenleri ve uzantıları hakkında nakilcinin bilgisinin olup olmadığı da ayrı bir konudur. Elçinin sergilediği bir tavrın hedefini anlamak için çevre koşullarının tamamının bilinmesi zorunludur fakat insan gerçeği odur ki, tamamını bilemez. Bu durum da dikkate alınmalıdır. Elçinin davranışındaki veya bir konuşmayı yapmasındaki niyeti, taşıdığı bilinçlilik, yani davranışın ve sözün geri planındaki iman bilincinin konuşmayı işiten veya davranışı gören nakilci tarafından bilinemez olduğunu da hiçbir zaman unutmamak gerekir.

Bir insanın Elçiye sadakati ayrı

bir konudur, fakat Elçinin söz ve davranışlarını değerlendirmesi için gerekli mahareti ayrı bir konudur. Elçiden söz olarak yapılan nakillerin çoğunun daha uzun bir konuşma içerisinde seçme ve seçilmiş parçalar olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Ben şu anda aklıma gelen ve yukarıda sıraladığım unsurları ve aklıma gelmeyen veya bilmediğim diğer benzerlerini hep birlikte şu ifadede özetleyebiliyorum: **“Nakilcinin süzgeci”**. Hadis nakillerinde hiçbir zaman unutmayacağız ki, gerçi nakledilen Elçi evrensel kurallar içeren söz ve davranış sergilemekle görevlidir, fakat bu söz ve davranışlar bize nakilcinin süzgecinden geçerek nakledilir.

Çok yaygın bilinen bir örnek ile konumuzun birinci kısmını kapatalım: Elçi bir olay karşısında bir ayet ile mukabelede bulunarak açıklama yaptığı zamanlar olmuştur. Bu açıklamaya şahit olanlardan bazıları o ayeti daha önce duymadıkları için bu ayetin ilk defa o olay üzerine nazil olduğunu sanmışlardır. Fakat diğer bir gözlemci daha önce bu ayetten haberi varsa, bu kişinin nakli farklılık arz edecektir. Şimdi neden ayetlerin nüzul sebepleri konusunda nakledenler arasında ittifak olmadığını anlamamız kolaylaşmaktadır.

Diğer taraftan şu hususta da dikkatli olmak gerekir: Elçinin dünya hayatında bulunduğu süre içerisinde Kur’an ayetlerinin nazil olanlarının değişik araçlar üzerine yazılması teşvik edilmiştir. Unutmamak gerekir ki, o toplum sözlü rivayetlerle kültür oluşturan bir toplumdur. Daha sonra (belki yüz veya yüz elli yıl sonra) yazılı rivayetler hakim olacaktır. Bu nedenle okur-yazar sayısı o toplumda çok düşük olduğu da dikkatimizde olmalı. Elçinin kendisinin Kur’an ayetlerinden başka sözleri vahiy metni ile karıştırılabilir kaygısıyla yazılı forma geçirmeyi yasakladığı veya yazılı forma geçirmeyi teşvik etmediğini nakillerden öğreniyoruz. Hadis nakillerinin orijinal kaynakları sözlü nakillerin aktarılmasından oluştuğunu da hatırmamızda tutmalıyız.

Nakilcilerin sadakatleri hakkında bir şüpheye düşmek için elimizde bir geçerli neden yok denebilir. Yapılan nakillerde “niyet okuyuculuğuna” girmek dürüst bir davranış olmaz. Fakat maharet, kabiliyet, kapasite konusu tartışmaya açıktır.

Elçinin vefatından kısa bir süre sonra Elçinin mesajını kabul edip İslam dinine tabi olan topluluklar çok hızlı bir şekilde çoğalmış ve İslam toplumu neredeyse Arap Yarımadasının tamamına, Asya'nın iç kısımlarına ve Afrika'nın kuzey ve doğu kesimlerine kadar yayılmıştı. Bu gelişme, İslam dinini yeni öğrenme aşamasında olanların sayısının çok hızlı bir şekilde artmasıyla birlikte yeni ihtiyaçları doğurmuştu. Bu durum yönetim problemlerini ortaya çıkarmış, yeni ihtiyaçlara yeni cevaplar bulma çabasına girişilmişti. Ayrıca, Müslümanlar daha önce çok tanınmadıkları kültürlerle karşılaşmışlar ve o kültürlerin sorunlarıyla da hesaplaşma durumunda olmuşlardı. Böylesi unsurlar kaçınılmaz olarak, anlayış ve değerlendirilme farklılıklarını ortaya çıkarmış ve sonuçta politik tarafgirliklere neden olmuştu.

Elçinin hayatta iken birlikte yaşadıkları insanlar, -ki onlara "sahabe" deniyor-, genişleyen İslam toplumuna eğitim vermek amacıyla dağılmışlar. Her sahabe kendisinin gittiği yörenin ihtiyacından kaynaklanan tecrübeleriyle uygulamaları farklılıklar arz ediyor ve bu farklılıklara göre de nakiller, perspektifler, amaçlar farklılaşıyordu. Bu durum bir görüş zenginliği kaynağı olarak değerlendirilmelidir ve fakat nakillerdeki farklılıkların da kaynağı olma potansiyeline sahiptir.

Yukarıdan beri kabaca sıraladığımız nedenlerden dolayı, insanın aklına ister istemez hadis nakillerinin sanki bir kıymeti kalmamış gibi bir çağrışım gelebiliyor. Acaba öyle mi? Şimdi konumuzun diğer bir yönüne bakma zamanı geldi.

Tefekküre devam, inşallah!